

Телия 1986: Телия, В. Н. Коннотативный аспект номинативных единиц [Текст] / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 143 с. – Библиогр.: с. 136-142. – 2500 экз.

Телия 1996: Телия, В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты [Текст] / В. Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с. – Библиогр.: с. 273-284. – 2500 экз. – ISBN 5887660473:30000.00.

Ушаков 1978: Ушаков, Н. Н. Прозвища и личные неофициальные имена (к вопросу о границах прозвища) [Текст] / Н. Н. Ушаков // Имя нарицательное и собственное. – М. : Наука, 1978. – С. 146-173. – Библиогр.: в подстрочных примечаниях. – 6350 экз.

Уфимцева 1977: Уфимцева, А. А. Лексическая номинация (первичная, нейтральная) [Текст] / А. А. Уфимцева // Языковая номинация (Виды наименований). – М. : Наука, 1977. – С. 5-86. – Библиогр.: в подстрочных примечаниях. – 2600 экз.

Фасмер 1987: Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка в. В 4 т. [Перев. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд., стер.]. – Т. 4. / М. Фасмер. – М. : Прогресс, 1987. – 867 с. – 50000 экз.

Щедрик 2010: Щедрик, Г. Концептуалізація чоловіка на лексичному рівні української мови: лінгводидактичний аспект [Текст] / Г. Щедрик // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Збірник наукових праць. – Вип. 5. – Львів, 2010. – С. 111-119. – Бібліогр.: с. 118.

В статье рассматриваются прозвища Донецкой области как способ и средство репрезентации концепта «мужчина». Делается анализ по природно-физическим, физиологическим, психологическим, интеллектуальным, социально-статусным и ролевым параметрам. Также определяются особенности языковых механизмов этой репрезентации.

Ключевые слова: концепт, субконцепт, прозвище, прозвищная номинация.

The article looks into nicknames of Donetsk region as the way and the means of representing the concept of «man». Analysis is made by natural and physical, physiological, intellectual, social, status and role parameters. There are also defined peculiarities of language mechanisms of this representation.

Keywords: concept, subconcept, nickname, nickname nomination.

Надійшла до редакції 23 вересня 2010 року.

Надія Вебер

ББК 81.2 Ук

УДК 81'373.21 (477.86)

СУФІКС *-ІВК(А)* В МІКРООЙКОНІМІ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

У статті досліджуються мікроойконіми Івано-Франківщини на -іvk(a). Розглядаються думки вчених щодо утворення та значення цього форманта. Здійснюється аналіз твірних основ онімів, які класифікуються за семантичними групами.

Ключові слова: мікроойконім, антропонім, формант, апелятив, прізвище.

Чисельним недослідженим пластом онімної лексики є мікроойконіми – назви кутків, присілків, хуторів та частин населених пунктів, що виступають цілісним фрагментом регіональної мовної картини світу. Вони є джерелом знань не тільки лінгвістичних, але й історичних, географічних, соціокультурних, етнографічних, тому, безумовно, збір та аналіз мікроойконімів надзвичайно важливий для створення єдиного ономастичного простору досліджуваної території. У полі зору зацікавлень багатьох ономастів знаходяться зокрема способи та засоби утворення найменувань, продуктивність формантів та їх локалізація. Однак мікроойконімотворення окремо не розглядалося вченими, лише побіжно – у системі ойконімів (топонімів). Варто назвати дослідження Л. Л. Гумецької [Гумецька 1958], Л. Т. Масенко [Масенко 1983], М. М. Габорака [Габорак 1999], В. В. Котович [Котович 2000], О. В. Іваненка [Іваненко 2006], І. С. Гонци [Гонца 2006]. Метою нашої розвідки є проаналізувати вторинні деривати на *-іvk(a)* та класифікувати за базовими основами, об'єктом дослідження виступають мікроойконіми Івано-Франківщини.

Зазначимо, що найбільш поширеним способом словотворення мікроойконімів досліджуваного регіону є лексико-семантичний – відповідний апелятив онімізується, переосмислюється і переходить в розряд пропріальних лексем без будь-яких спеціальних словотворчих засобів. Якщо мова йде про морфологічний спосіб, то, звичайно, суфіксальні утворення переважають. Продуктивним є формант *-іvk(a)*, що виражає як посесивне, так і релятивне значення та поєднується з іменниковими простими основами, рідше з дієслівними. Трапляються двослівні найменування, компонентами яких виступають атрибути *великий/малий, старий/новий* та вже існуючі однойменні ойконіми (для розрізнення їх за часом виникнення, розмірами, особливістю розміщення), наприклад: *Нова Боднарівка* (с. Боднарівка Кол. р-ну) < ойконім *Боднарівка* + прикметник *нова*,

що вказує на час заснування кутка; *Стара Боднарівка* (с. Боднарівка Кол. р-ну) < ойконім *Боднарівка* + прикметник *стара*, що вказує на давність кутка.

Складний двохелементний формант *-івк(а)* досить поширений в мікроойконімії і утворився поєднанням ад'єктивно-посесивного суфікса *-ів(-ов)* та субстантивного *-к(а)*. В. В. Лобода, досліджуючи також російські діаморфи *-евк(а)*, *-овк(а)* в українській топонімії, акцентує, що суфікс *-к(а)* багатозначенневий і, поєднуючись переважно з іменниками жіночого роду, виконував здебільшого демінутивну функцію, однак це значення є первинним [Лобода 1977: 82-83]. Існують різні погляди щодо часу виникнення цього форманта. Скажімо, М. Кордуба зазначає, що перші відантропонімії топоніми на *-івк(а)* з'являються в актах XIV ст., а причиною досить таки пізнього часу виникнення є "колонізаційна діяльність володарів та великих землевласників" [Кордуба 1938: 64]. Поодинокі топоніми на *-овк(а)*, як вказує Л. Т. Масенко, зафіксовані в джерелах XIV-XV ст. [Масенко 1983: 636], однак велику продуктивність цей формант розвинув у XVI-XVIII ст., був дуже поширений на Україні і в східнослов'янській топонімії в цілому. У XIX ст. завершилась тенденція до активізації суфікса *-івк(а)*, продуктивність якого знаходиться поза конкуренцією на всіх інтенсивно заселених територіях [Масенко 1983: 647, 652].

Очевидним залишається факт вторинності утворень на *-івк(а)* < *-овк(а)*, оскільки вони називають новий об'єкт поряд з тим, що вже існував [Гумецька 1958: 44], однак польський лінгвіст З. Штібер висловив іншу думку, зазначаючи, що місцеві назви на *-івк(а)* могли і не мати передумовою вихідних назв на *-ов(а)*, а утворювалися безпосередньо від назв осіб та означали "просто якусь невеличку оселю" [Stieber 1948: 72]. Нам імпонує твердження Л. Л. Гумецької про те, що "назви на *-овка* на найдавнішому етапі розвитку повинні були мати передумовою тип місцевих назв на *-овъ*, *-ова*, *-ово*. Потім зв'язок між цими двома типами стерся, суфікс *-овка* став сприйматися як топонімічний формант, внаслідок чого стало можливим утворення місцевих назв за допомогою суфікса *-овка* безпосередньо від назв осіб, без попередньої стадії – утворення назв на *-ова*, *-ово*, і навіть від прикметникових основ" [Гумецька 1958: 44-45]. Цю тезу схематично можна зобразити так:

I етап – антропонім + *-ів (-ов)*

II етап – антропонім на *-ів* + *-к(а)*

З часом ця модель спрощується до одного етапу:

Антропонім + *-івк(а)*

Тепер безпосередньо перейдемо до аналізу нашого матеріалу. Оскільки одним з основних значень суфікса *-івк(а)* є значення присвійності, то найбільше дериватів мотивуються антропонімами, зокрема повними, скороченими, усічено-суфіксальними іменами (слов'янськими автохтонними, християнськими, іншомовними) та розмовними варіантами, прізвищами та прізвицьками перших поселенців, жителів, власників чи засновників хуторів, присілків, кутків. Щодо категорії відносності, яка також може виражатися за допомогою цього форманта, то матеріал дослідження показав, що утворень, які б позначали просторову суміжність, практично немає, за винятком мікроойконіма *Космачівка* (с. Космач Бог. р-ну), що утворений за допомогою суфікса *-івк(а)* від ороніма – назви гори *Космачка* (ГНГ, 152), біля якої знаходиться поселення, або безпосередньо від ойконіма – назви села *Космач*. Вважаємо, що все ж таки від ороніма, однак мотивованість найменувань з часом втрачається, тому про це говоримо з обережністю. Однак значення релятивності формант *-івк(а)* може виражати також у відапелятивних дериватах, які розглядаємо нижче. Аналізуючи відантропонімії мікроойконіми зазначимо, що базовими для творення ставали переважно прізвища та християнські імена, хоча іншомовні та слов'янські автохтонні відкомполітні особові назви також трапляються, наприклад:

Андрусівка (с. Братківці Тисм. р-ну; с. Вікторів Гал. р-ну) < ОН *Андрусь* < *Андрій* (СУІ, 33-35; ВІЛ, 38), пор. п-ще *Андрусь* (ПЗУ, 38). Апелятивне значення імені *Андрусь* 'шибеник' (ПЗУ, 38).

Берківка (с. Соколівка Кос. р-ну) < *Берко*, *Бертко* < *Бартко* < *Бартоломій*, *Варфоломій* (ГПІ, 24; СУІ, 49, 58-59), пор. п-ще *Бёрко* (СП, 42; ССУП, I, 56). Давньослов'янське ім'я *Берко* є суфіксальним відкомполітним дериватом з усіченням постпозитивних компонентів імен-комполітів: *Беримиръ*, *Бериславъ*, *Беридрагъ* (ПЗУ, 59; Демч., 31-32, 57, 65; ХД, 18).

Біланівка (с. Микуличин Яремч. м/р) < п-ще *Білан* (СП, 46; ТІД, 176; ССУП, I, 65; ПЗУ, 65), що утворене від апелятива *білан* 'білява людина', 'білий віл, собака тощо', 'білий хліб' (ССУП, I, 65).

Боганівка (с. Торговиця Гор. р-ну) < п-ще *Боган* (ПЗУ, 74; ССУП, I, 78), що походить від слов'янського імені *Боган*, яке співвідноситься з коренем *Богъ-* (ПЗУ, 74), що є частиною імен-комполітів *Богуславъ*, *Богуф(х)аль*, *Богумиль* (Демч., 61; ХД, 18).

Вакарівка (сміт. Обертин Тлум. р-ну) < п-ща *Вакар* (СП, 65; ПЗУ, 106; ССУП, I, 124), *Вакарук* (ІФД, 207), що походить від апелятива *вакар* 'коров'ячий пастух' (ССУП, I, 124), пор. також східнокарпатський румунізм *вакаръ* 'пастух корів', 'людина, що варить їжу на полоніно та підтримує вогонь' (ПЗУ, 106)

Грімалівка (с. Шепарівці Кол. р-ну) < п-ще *Гримало* (СП, 103), *Грималюк* (ГНГ, 87; ІФД, 230; ССУП, I, 249). Тут дотепер зберігся єврейський млин Гольберта-Гріма (Експ.).

Гуменівка (с. Пнів Надв. р-ну) < п-ще *Гумен* (ССУП, I, 264; ПЗУ, 166; СП, 108; ТІД, 207). Антропонім виник шляхом усічення початкового голосного [i] від апелятива *ігумен* 'у православній церкві – управитель чоловічого монастиря' (СУМ, IV, 10).

Добрівка (с. Стратин Рог. р-ну) < ОН *Добръ*, яка виникла шляхом усічення постпозитивного компонента імен-комполітивів *Добр[омирь]* (СУІ, 109), *Добромиль*, *Добротворъ*, *Добровоюй*, *Добровѣсть*, *Доброгнѣвъ* (ХД, 65-66), *Добромиръ*, *Доброгостъ* (Демч., 43, 58).

Зигмунтівка (смт. Войнилів Кал. р-ну; с. Боднарів Кал. р-ну) < ОН *Зигмунд* < нім. *Sigmund* (СЛИ, 414). У смт. Войнилів на кутку жив пан *Зигмунд*, мав свій палац (Експ.).

Кардашівка (с. Старі Кути Кос. р-ну) < п-ще *Kárdásh* (ТДНР, 199; СП, 170; ПЗУ, 251; ТІД, 231; ССУП, I, 440), яке пол. дослідники виводять від тюрк. *kardasz* ‘побратим, брат’ (ПЗУ, 251).

Качалівка (с. Вікторів Гал. р-ну) < п-ща *Kacálo* (СП, 173), *Kacála* (ПЗУ, 254), що походить від апелятива *káčálo* ‘дерев’яне кільце’ (Грінч., I, 227), ‘колісце’, ‘прилад, яким розписують писанки’, ‘гойданка’ (Онишк., I, 343), пор. *káčalo* ‘місце, де качався кінь’ (СЗПГ, I, 214), пол. *kaczala* ‘незграбна людина’, ‘мотуз’, ‘батіг’ (ПЗУ, 254).

Коржівка (с. Баб’янка Кол. р-ну; с. Богородичин Кол. р-ну; с. Струпків Кол. р-ну; с. Тишківці Гор. р-ну) < п-ще *Корж* (ІФД, 278; ТДНР, 213; ТМГ, 79; СП, 185; ПЗУ, 285; ССУП, I, 509; ІФ, 212), що походить від апелятива *корж* ‘коржик’, ‘перепічка’ (Грінч., II, 283; СУМ, IV, 288), пор. також *коржава* ‘трясовина; іржаве болото’ (Торч., 240);

Косівка (с. Чернелиця Гор. р-ну) < п-ще *Кос* (ІФД, 279; СП, 188; ПЗУ, 289; АЛ, 107; ІФ, 213; ССУП, I, 518). Антропонім, ймовірно, походить від діал. назви співочого птаха *кіс* (род. – *коса*) ‘чорний дрізд’ (ЕСУМ, III, 47) без переходу голосного /о/ в /і/ чи в /у/ у закритому складі (ПЗУ, 289) або *кос* ‘півники садові’ (ЕСУМ, III, 47).

Лешівка (с. Городниця Гор. р-ну) < ОН *Лешо* < *Лесь* < *Олександр* (СУІ, 261-263), пор. п-ща *Лешко* (ІФД, 295; СП, 209), *Лешо* (ПЗУ, 336). Антропонім походить від розм. чол. імені *Лешо* або *Лесьо*, співвідносного з *Олекса*, *Алеко*, *Олександр* у різних слов. народів. П-ще *Лешо* могло прийти від поляків, де його пояснюють як усічено-суфіксальне розмовне ім’я від повного двоосновного імені *Lšcimir* або *Leon* (ПЗУ, 336).

Маричівка (с. Пнів Надв. р-ну) < п-ще *Марич* (ІФД, 306; ТДНР, 242; СП, 227; ПЗУ, 364). Антропонім походить від укр. жін. імені *Маря* чи *Мара*, співвідносного з офіційним *Марія*, + *-ич* (ПЗУ, 364).

Мартинівка (с. Мала Кам’янка Кол. р-ну; с. Хохонів Гал. р-ну) < ОН *Мартин* (СУІ, 217-218; ВІЛ, 75), пор. п-ще *Мартин* (ІФД, 307; СП, 228; ПЗУ, 365), що походить від чол. імені *Мартин*, або від жін. імені *Марта* + посесивний суф. *-ин* (ПЗУ, 365).

Мелешівка (с. Семенівка Гор. р-ну) < п-ще *Мелешко* (СП, 233; ССУП, I, 675; ПЗУ, 376; ТІД, 266) < *Мелетій* (СУІ, 224).

Парасюківка (с. Микуличин Яремч. м/р) < п-ще *Парасюк* (СП, 266; ССУП, II, 792; ПЗУ, 430), що утворене від жіночого імені *Парася* (*Параска*, *Парасковія*, *Параскева*) (СУІ, 287-288).

Рикалівка (с. Замагора Верх. р-ну) < п-ща *Рикало* (ССУП, II, 891), *Риков*, *Рикаловський* (СП, 301), *Рик* (ПЗУ, 483). В основі антропоніма лежить апелятив *рикало* ‘людина з гучним голосом; гаркава людина’ (ЕСУМ, V, 76).

Симигівка (смт. Войнилів Кал. р-ну) < ОН *Симиген* (Експ.), п-ща *Симигін*, *Семеген* (СП, 316, 320), *Симиган* (ПЗУ, 513), *Семеген* (ТІД, 304), *Семигін*, *Семеген* (ССУП, II, 939, 941).

Хрунівка (с. Угорники Ів.-Франк. м/р) < п-ща *Хрунь* (СП, 374), *Хруник* (ІФ, 305; ТІД, 331), що утворені від апелятива *хрунь* ‘лайл. перен. підла людина, запроданець’ (ГГ, 204).

Цимбалівка (с. Стрільче Гор. р-ну) < п-ще чи п-сько *Цімбал* (СП, 376; ІФ, 306; АЛ, 122; ССУП, II, 1144; ТІД, 332), або від апелятива *цімбал* ‘цимбали’, ‘пустун’, ‘дурень’ (СБГ, 624), ‘бевзь, дурень, йолоп’ (Грінч., IV, 429), *цимбали* ‘нерівно скошена трава’ (СБГ, 624).

Янівка (с. Корнич Кол. р-ну) < ОН *Ян* (іншомовний варіант імені *Іван*, пор. пол. *Jan*, чес. *Jan*, словац. *Jan*, угор. *Janoš*, білор. *Ян*, *Янка* (СУІ, 415-416), котрому належав колись куток (Експ.).

Також трапляються найменування на *-івк(a)*, твірною базою яких стали прізвища відомих жителів чи уродженців того чи іншого населеного пункту: **Грушівка** (с. Криворівня Верх. р-ну) < п-ще *Грушевський*. Прісілок названий так в честь Михайла Грушевського, який проживав тут на початку ХХ ст. **Пушиківка** (с. Вікторів Гал. р-ну) < п-ще *Пушик* (ССУП, II, 873; ТІД, 294). Звідси родом відомий поет, письменник, вчений та громадський діяч Степан Пушик.

Етнічний склад населення краю засвідчують назви (однак не виключаємо їх зв’язок з відповідними антропонімами): **Мазурівка** (с. Курипів Гал. р-ну) < від етноніма *мазур* ‘етнічна група поляків (жителі Мазовії)’ (ЕСУМ, III, 360), метафор. значення якого ‘неосвічена людина’, ‘простак’ (ПЗУ, 354), або від антропоніма *Мазур*, пор. п-ще *Мазур* (ІФД, 302; СП, 221; ПЗУ, 354; АЛ, 110; ІФ, 232; ССУП, I, 633-634), пор. також *мазур* ‘горобець польовий’, ‘назва танцю’ (ЕСУМ, III, 360). **Москалівка** (с. Нижня Велесниця Кол. р-ну; с. Люча Кос. р-ну; с. Криворівня Верх. р-ну) < від етноніма *москаль* ‘росіяни’ (ВТС, 541) або від антропоніма *Москаль*, пор. п-ще *Москаль* (ССУП, I, 708; СП, 241; ПЗУ, 398; ІФ, 247; АЛ, 112), що походить від етноніма *москаль* ‘солдат, росіянин’ чи однойменного прізвиська, пор. інші значення: ‘рід дрібного оселедця’, ‘сорт льону, насіння якого само не вилущується; сорт часнику’ (ЕСУМ, III, 519). **Татарівка** (с. Середній Березів Кос. р-ну) < від етноніма *татар* (можливо, прізвиська) або від антропоніма *Татар*, пор. п-ще *Tatár* (СП, 343; ТІД, 317), *Tatárin* (ССУП, II, 1038; ПЗУ, 546; ІФ, 293; АЛ, 120).

З часом валентність суфікса *-іvk(a)* розширюється і він утворює відапелятивні моделі. Твірними основами таких мікроойконімів є:

1. Назви абстрактних понять: **Блудівка** (с. Соколівка Кос. р-ну) < *блуд* (гуц.) ‘нечиста сила, яка збиває з дороги; злі духи, що чіпляються до пастухів і водять їх лісами’ (ГНГ, 26), ‘розпусник’ (МСГГ, 14), *блуд* ‘утрата орієнтації; шукання шляху; блукання’ (Корзон., 74), ‘нечиста сила’, ‘розпушта’, ‘збитися з чесної дороги’ (Онишк., I, 59), ‘блукання’ (СЗПГ, I, 23), ‘нечиста сила, яка, за повір’ям, збиває з дороги’ (СБГ, 33). **Брехнівка** (с. Станькова Кал. р-ну) < *брехня*, гуц. *брехні* ‘брехня, плітка’ (СГГ, 29). **Вигодівка** (с. Жуків Тлум. р-ну) < *вигода* ‘зручність у чомусь, сприятливі умови’ (ВТС, 91). Такі назви надавали новозаснованим поселенням, розташованим на головних шляхах (гостинцях), а також заїздам, корчмам (Бучко, 57). **Гараздівка** (с. Добринів Рог. р-ну) < *гаразд* ‘щастя, благополуччя, достаток’ (СУМ, II, 29). За розповідями жителів цього поселення, хутір був заснований в живописній місцині, з трьох боків оточеній лісом, з родючими полями. Люди жили там добре, не знали бідності, у них було все *гаразд*. Тому й хутір нарекли *Гараздівкою* (ГНП, 42).

2. Назви предметів вжитку: **Ощепівка** (с. Олієво-Королівка Гор. р-ну) < *ощеп* ‘діал. бруси й колоди для зведення стін дерев’яних будівель’ (ВТС, 695), ‘брус, колода для зведення стін дерев’яних будівель’ (СБГ, 374), ‘зруб дерев’яної будівлі’ (МСГГ, 130), *ощепи* ‘скріплені у формі чотирикутника дерев’яні балки, які кладуться поверх *ушұл* – стовпів з видовбаним глибоким пазом, у які вставляються дошки, затесані колоди тощо при спорудженні стін будівлі або огорожі’ (СПГ, 147, 24).

3. Назви рослинного світу: **Корчівка** (с. Скопівка Кол. р-ну; с. Дорогів Гал. р-ну; с. Кунисівці Гор. р-ну) < *корч*, *корчі* ‘кущ, кущі’ (ВТС, 457), ‘хащі’, ‘коріння смереки’ (Онишк., I, 379), ‘стебла рослини’ (СЗПГ, I, 244), ‘криворослий ліс’ (СНГТК, 97), пор. *корчевка* ‘викорчуване місце’ (Торч., 244). **Чигурівка** (с. Верхня Липиця Рог. р-ну) < *чигор* ‘частина поля’ (СБГ, 641), *чагор*, *чигір* ‘молодий густий ліс; зарослі’ (Нг., 34), *ч’егур* ‘молодий ліс, кущі’ (Горбач, 356).

4. Назви певних споруд, об’єктів чи місця, біля якого знаходився денотат: **Винтерівка** (с. Татарів Ярмч. м/р) < від нім. апелятива *der Winter* ‘зима’. Первісне значення ‘зимарка – будівля, де взимку зупиняються пастухи; стайня, де взимку утримують худобу’ (ГГ, 82-83). Очевидно, присілок започаткувався саме як місце зимівлі худоби. **Погребівка** (с. Стратин Рог. р-ну) < *погреб* ‘місце захоронення’, пор. заст. *погреб* ‘похорон’ (СУМ, VI, 722; ГНП, 132). **Родниківка** (м. Городенка) < *родник* ‘заглиблення в скалі, звідки тече вода’ (Мар., 248). Стара назва – *Фільваркове*, у 1946 р. ця назва була перейменована на *Родниківку* за апелятивом з рос. мови *родник* ‘джерело’ (Бучко, 105). **Рубанівка** (с. Микуличин Ярмч. м/р) < *рубань* (діал.) ‘зруб; місце, де вирубаний ліс’ (Експ.), ‘купа дров; поле серед лісу’ (ЕСУМ, V, 130), ‘зруб’, ‘пасіка’ (Онишк., II, 194).

Від дієслівної основи шляхом додавання форманта *-іvk(a)* утворилися назви: **Вигодівка** (с. Витвиця Дол. р-ну) < *вигадати* ‘вигадати’, ‘позичити’ (Онишк., I, 98) чи апелятива *вігади* ‘забаганки’ (Онишк., I, 98). **Гаптівка** (с. Бистрець Верх. р-ну) < ймовірно, від *гаптувати* ‘вишивати (золотом або сріблом)’, пор. *гапт* ‘вишивка золотом або сріблом’ (ЕСУМ, I, 469), ‘прикрашати одяг кольоровими нитками’, ‘робити мережку на одязі’ (СЗПГ, I, 85).

Окремо виділяємо мікроойконіми, які важко віднести в якусь одну семантичну групу, оскільки можуть мотивуватися як апелятивами, так і антропонімами, а також неясні за значенням та походженням одиниці, що вимагають окремого дослідження, ймовірно, у взаємозв’язках з історією, географією, етнологією: **Горобівка** (с. Чортовець Гор. р-ну) < п-ще *Горох* (СП, 100) або назва відфлоролексемна. За розповідями місцевих жителів, колись на тому місці було поле, все засаджене горохом (Експ.). **Гробівка** (с. Шешори Кос. р-ну) < п-ще *Гроб* (СП, 101; ПЗУ, 157) або від апелятива *гроб*. В основі антропоніма давньослов. ім’я *Гробь*, співвідносне з назвою дерева *гроб* (ПЗУ, 157). **Дубівка** (с. Вікняни Тлум. р-ну; с. Жуків Тлум. р-ну) < п-ще *Дуб* (ІФД, 246; СП, 131; ПЗУ, 212; ССУП, I, 335) чи від апелятива *дуб*, пор. також *дубівка* ‘бочка’ (Онишк., I, 237). **Калінівка** (с. Брустурів Кос. р-ну) < від апелятива *калина* або антропоніма *Каліна* (СУІ, 163; ВІЛ, 146; ІФ, 200). **Качурівка** (с. Добринів Рог. р-ну) < п-ще *Качур* (ІФД, 266; СП, 173; ПЗУ, 254; ССУП, I, 449) або від назви самця качки *качур*. **Кубалівка** (с. Долиняни Рог. р-ну) < *кубало* ‘гніздо птаха’, ‘місце, де курка несеться’, ‘місце ночівлі диких звірів’, ‘барліг ведмеда’ (СЗПГ, I, 260) або від антропоніма *Кубало*, пор. п-ще *Кубайло* < *Якуб* (СУІ, 415). **Менделівка** (с. Станькова Кал. р-ну) < п-ща *Мендель* (ТІД 268), *Менделяк* (СП, 233), пор. також нім. *Mendel*, євр. *Мендел* (ПЗУ, 376), або від апелятива *мэндель* ‘невеликий сніп’ (ЕСУМ, III, 379), *мэндиль* ‘складені у вигляді хреста для просушування 15 снопів’ (СЗПГ, I, 310), *мендель* ‘одна з лічилок’ (Онишк., I, 436). Як розповідають місцеві жителі, тут жив *Мендель* – жид, що тримав шинок. **Пентівка** (с. Яблуниця Ярмч. м/р) – назва неоднозначна щодо походження. Вона може бути здеформованою під впливом місцевих говірок формою від *Пенківка*, що є суфіксальним утворенням на *-іvk(a)* від апелятива *пеньок*, *пеньки*, або ж утвореною за допомогою цього суфікса від антропоніма *Пинтя*, пор. п-ще *Пинтя* (ТДТ, 190), рум. *Pintea* (ПЗУ, 451). **Пеньківка** (с. Старі Кути Кос. р-ну) < п-ща *Пеньков* (ІФД, 334), *Пеньківський*, *Пенько* (СП, 269), або від апелятива *пеньок*. **Флєсівка** (с. Ільці Верх. р-ну) – ймовірно, від апелятива *флис[ник]* ‘плотар, поромник’ (Грінч., IV, 378), пор. пол. *fłis* ‘плотар, сплавник’ (ССУП, II, 1105), або від антропоніма *Флес*, пор. п-ща *Флис* (ССУП, II, 1105), *Флиса* (ПЗУ, 577).

Якщо говорити про локалізацію дериватів на *-івк(а)*, то проведене дослідження дає підстави стверджувати про незначне переважання їх у Коломийському районі, однак якогось особливого ареального зупинення немає. Такого типу номінації розповсюджені по всій території Івано-Франківщини.

Отже, проведене дослідження показує, що суфікс *-івк(а)* досить продуктивний в мікроойконімії Івано-Франківщини. Утворився він досить пізно, перші фіксації топонімів з'являються в писемних джерелах XIV ст. За структурою формант складний, що поєднує в собі ад'єктивний елемент *-ів (-ов)* та субстантивний *-к(а)*. Проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що основна функція цього суфікса в деривації мікроойконімів полягає у творенні найменувань від антропонімів, зокрема від особових імен (слов'янських автохтонних, християнських та іншомовних) і прізвищ, в окремих випадках – від апелятивів на позначення абстрактних понять, предметів вжитку, назв рослин чи назв певної споруди, об'єкта, місця. Поєднується з іменниковими простими основами, рідше з дієслівними.

Література

Абдула 2008: Абдула, Ю. А. Становлення ойконімії Слобожанщини (на матеріалі Харківщини) [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ю. А. Абдула. – Кіровоградський державний педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2008. – 20 с.

Габорах 1999: Габорах, М. М. Семантико-словотвірні типи ойконімів Прикарпаття (XII – XX ст.) [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / М. М. Габорах. – Прикарпатський національний ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1999. – 17 с.

Гонца 2006: Гонца, І. С. Ойконімія Черкащини [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / І. С. Гонца. – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 18 с.

Гумецька 1958: Гумецька, Л. Л. Нарис словотвірної системи української актової мови XIV-XV ст. [Текст] / Лукія Лук'янівна Гумецька. – К., 1958. – 298 с.

Іваненко 2006: Іваненко, О. В. Походження назв населених пунктів Сумської області [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. В. Іваненко. – Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. – К., 2006. – 20 с.

Ковалик 2007: Ковалик, І. Вчення про словотвір. Вибрані праці. Частина I. / Упор. та автор передмови Василь Грещук [Текст] / Іван Ковалик. – Івано-Франківськ-Львів: Місто НВ, 2007. – 404 с.

Кордуба 1938: Кордуба, М. Що кажуть нам назви осель? [Текст] / Мирон Кордуба // Наша батьківщина. – 1938. – №2. – С. 31-37; №3. – С. 59-65; №5. – С. 125-131.

Котович 2000: Котович, В. В. Ойконімія Опілля XII – XX ст. [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / В. В. Котович. – Прикарпатський національний ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2000. – 20 с.

Лобода 1977: Лобода, В. В. Суфікс *-івк(а)* та його російські діаморфи *-евк(а)*, *-овк(а)* в українській топонімії [Текст] / В. В. Лобода // Українське мовознавство. – Випуск 5. – К., 1977. – С. 80-86.

Масенко 1983: Масенко, Л. Т. Розвиток топонімічної лексики [Текст] / Л. Т. Масенко // Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 620-659.

Никонов 1965: Никонов, В. А. Введение в топонимику [Текст] / В. А. Никонов. – М.: Наука, 1965. – 180 с.

Подольская 1990: Подольская, Н. В. Проблемы ономастического словообразования (к постановке вопроса) [Текст] / Н. В. Подольская // Вопросы языкознания. – 1990. – №3. – С. 40-53.

Stieber 1948: Stieber, Z. Toponomastyka Łemkowszczyzny [Текст] / Z. Stieber. – Cz. I. Nazwy miejscowosci // Łódzkie T-wo Naukowe. Wudz. I., Nr. 3. – Łódz, 1948. – 79 s.

Список скорочень використаних джерел і літератури

- АЛ Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини [Текст] / С. Є. Панцьо. – Тернопіль, 1995. – 132 с.
- Бучко Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів Покуття [Текст] / Дмитро Григорович Бучко. – Львів: Світ, 1990. – 144 с.
- ВІЛ Скрипник Л. Г. Власні імена людей. Словник-довідник [Текст] / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наукова думка, 2005. – 334 с.
- ВТС Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
- ГГ Гуцульські говори. Короткий словник [Текст] // Відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.
- ГП Габорах М. Гідронімія Івано-Франківщини. Словник-довідник [Текст] / Мирослав Габорах. – Снятин: ПрутПринт, 2003. – 284 с.
- ГНГ Габорах М. Назви гір Івано-Франківщини. Словник-довідник [Текст] / Мирослав Габорах. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 352 с.
- ГНП Габорах М. Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля). Історико-етимологічний словник [Текст] / Мирослав Габорах. – Івано-Франківськ: ОШПЮ; Снятин: ПрутПринт, 2007. – 200 с.
- Горбач Горбач О. Словник говірки села Бродина [Текст] / О. Горбач // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. – Львів, 2000. – С. 245-364.

- Грінч. Грінченко Б. Д. Словарь української мови: В 4 т. [Текст] / Б. Д. Грінченко. – К.: Наукова думка, 1996. – Т. 1 – 3; 1997. – Т. 4.
- Демч. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст. [Текст] / М. О. Демчук. – К.: Наукова думка, 1988. – 182 с.
- Експ. Матеріали, зібрані в польових умовах.
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови. – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 1; 1985. – Т. 2; 1989. – Т. 3; 2003. – Т. 4; 2006. – Т. 5.
- ІФ Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини кін. XVIII – поч. XIX ст. (з етимологічним словником) [Текст] / Ірина Фаріон. – Львів: Літопис, 2001. – 371 с.
- ІФД Телефонно-інформаційний довідник м. Івано-Франківськ. – Чортків, 2003. – 480 с.
- Корзон. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок [Текст] / М. М. Корзонюк // Українська діалектна лексика. Збірник наукових праць. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 62-267.
- Ляшук Ляшук Б.Ф. До походження географічних назв на території Покутсько-Буковинських Карпат і прилеглих районів [Текст] / Б. Ф. Ляшук // Вісник: Сер. географ. – Львів, 1965. – Вип. 1. – С. 115-121.
- Мар. Марусенко Т. А. Материалы к словарю украинских географических аппелятивов [Текст] / Т. А. Марусенко // Полесье. – М.: Наука, 1968. – С. 206-255.
- Москал. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області [Текст] / А. А. Москаленко. – Одеса, 1958. – 78 с.
- МСГГ Піпаш Ю. Матеріали до словника гуцульських говірок [Текст] / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
- НГП Габора М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини. Словник-довідник. Видання друге, доповнене, уточнене [Текст] / Мирослав Габора. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 500 с.
- Онишк. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок [Текст] / М. Й. Онишкевич. – К.: Наукова думка, 1984. – Ч. 1-2.
- ПЗУ Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник [Текст] / Павло Чучка. – Львів: Світ, 2005. – 704 + XLVIII с.
- СБГ Словник буковинських говірок [Текст] / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.
- СГГ Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березові [Текст] / Микола Негрич. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с.
- СЗПГ Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. У 2 т. [Текст] / Г. Л. Аркушин. – Луцьк: Ред.-вид. відд. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – Т. I. – 354 с., Т. II. – 458 с.
- СЛИ Справочник личных имен народов РСФСР [Текст]. – М.: Русский язык, 1979. – 574 с.
- СНГТК Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини [Текст] / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш / Відп. ред. В. В. Лучик. – Київ-Кіровоград: РВГІЦ КДПУ, 1999. – 224 с.
- СП Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини) [Текст]. – Чернівці: “Букрек”, 2002. – 424 с.
- СПГ Лисенко П. С. Словник поліських говорів [Текст] / П. С. Лисенко. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.
- ССУП Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х томах [Текст] / Юліян Редько. – Львів, 2007. – Т. 1: А-М. – XXVI, 720 с., Т. 2: Н-Я. – 721-1438 с.
- СУІ Трійняк І. І. Словник українських імен [Текст] / Іван Іванович Трійняк. – К.: Довіра, 2005. – 509 с.
- СУМ Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 1-11.
- ТДНР Телефонний довідник Надвірнянського району Івано-Франківської області [Текст]. – К., 1992. – 372 с.
- ТІД Телефонно-інформаційний довідник міста Івано-Франківськ [Текст]. – Чортків, 2009. – 384 с.
- ТМГ Телефони міста Галича [Текст]. – Івано-Франківськ, 1991. – 243 с.
- Торч. Торчинська Н. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області [Текст] / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський. – Хмельницький: Авіст, 2008. – 549 с.
- ТДТ Телефони підприємств, установ та організацій, список абонентів Тернопільської міської мережі [Текст]. – Харків: ТОВ “Фактор-Друк”, 2005. – 312 с.
- ХД Худаш М. Л. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімі утворення) [Текст] / М. Л. Худаш, М. О. Демчук / АН УРСР. Львів. Від-ня Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського; Відп. ред. Л. М. Полюга. – К.: Наук. думка, 1991. – 268 с.
- Нг. Hrabec S. Nazwy geograficzne Huculszczyzny [Текст] / Hrabec S. – Kraków, 1950. – 264 s.

В статъе исследуются микроойконимы Ивано-Франковщины на -ивк(а). Рассматриваются мнения ученых относительно образования и значения этого форманта. Осуществляется анализ образующих основ онимов, которые классифицируются по семантическим группам.

Ключевые слова: микрооиконим, антропоним, формант, апелятив, фамилия.

Microoikonims from Ivano-Frankivshchyna with the ending -ivk(a) are investigated in the article. Different scientists' opinions concerning the formation and the meaning of this formant are considered. The analysis of underlying forms of onims, classified by semantic groups is accomplished.

Keywords: microoiconim, anthroponym, formant, apelyativ, surname.

Надійшла до редакції 21 вересня 2010 року.

Ірина Шкіцька

ББК 81.2 Укр

УДК 811.161.2'371'27

ВЛАСНЕ ІМ'Я ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЗНАЧИМОСТІ СПІВРОЗМОВНИКА

Розкрито впливовий потенціал звертань на власне ім'я у межах реалізації тактики підвищення значимості співрозмовника маніпулятивної стратегії позитиву. Виділено групи звертань-власних імен, з'ясовано особливості їх функціонування як засобу здійснення впливу, визначено позицію у висловленні.

Ключові слова: звертання на власне ім'я, тактика підвищення значимості співрозмовника, маніпулятивна стратегія позитиву.

Однією з тенденцій сучасного розвитку мовознавства є дослідження суб'єктивного чинника в мові, способів впливу мовця на адресата, мовних механізмів породження повідомлень. Особливої актуальності в лінгвістиці набули студії, спрямовані на з'ясування механізму функціонування мовних одиниць з урахуванням їх структурно-семантичних та комунікативно-прагматичних особливостей (В. Адмоні, О. Бондарко, В. Гак, Є. Гулига, М. Кожина, А. Загнітко, Г. Золотова, Т. Маркелова, Н. Разінкіна, О. Тараненко, Н. Шведова, Д. Шмельов, Ф. Бацевич, Т. Космеда, В. Зірка, О. Іссерс та ін.). Сказане стосується й дослідження комунікативних стратегій і засобів їх представлення в прагмалінгвістичному аспекті.

Серед комунікативних стратегій вирізняється маніпулятивна стратегія позитиву, яка становить мовну реалізацію суб'єктом впливу мети, спрямованої на одержання вигоди чи бажаного результату шляхом повідомлення адресату приємної для нього інформації. Ця стратегія окремо лінгвістами не виділялась і не була об'єктом досліджень у вітчизняному мовознавстві, що й зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є дослідження звертань-власних імен як засобу здійснення маніпулятивного впливу, зокрема підвищення значимості співрозмовника під час реалізації маніпулятивної стратегії позитиву, виокремлення груп звертань на власне ім'я, з'ясування специфіки їх функціонування при створенні позитивної тональності спілкування.

Маніпулятивна стратегія позитиву найяскравіше представлена тактикою підвищення значимості співрозмовника, суть якої полягає в повідомленні партнеру позитивної інформації про нього у вигляді вираження позитивного ставлення або похвал, схвалення чи компліментів. Р. Чалдіні, автор книги "Психологія впливу", зауважує: "...ми часто чуємо позитивні відгуки про нас від людей, які чогось від нас хочуть. Ці люди щедрі на похвали і претендують на духовну близькість" [Чалдіні, 2002: 166]. "Вислуховування компліментів, у тому числі тих, що говоряться з корисливих міркувань, може спричинити неприємні наслідки, оскільки робить нас поступливішими" [Чалдіні, 2002: 193].

Тактика підвищення значимості співрозмовника, як і інші тактики маніпулятивної стратегії позитиву, використовується з прихованою метою: "підвищуючи співрозмовника, ми утверджуємо його у власних очах і домагаємось його прихильності" [Лозовский, 1991: 64].

Найяскравіше тактика підвищення значимості співрозмовника виявляється у похвалах, компліментах, схваленнях, але може реалізовуватись і за допомогою мовленнєвих жанрів позитивного самопозиціонування (при представленні себе як особи, що захоплюється співрозмовником, цінує його, є другом, коханою людиною і т. д.), захоплення, освідчення, тосту, а також шляхом уживання мовцем звертань.

Звертання, будучи словом чи сполученням слів, що називають особу, до якої мовець звертається з промовою чи під час спілкування, є оцінно-характеризуючим мовним засобом. Найбільший внесок у теоретичне осмислення звертання як мовної та комунікативної одиниці зробив В. Є. Гольдін [Гольдин, 1987].

Уживання звертань, у тому числі нейтральних, виражених власними іменами, несе значне комунікативне навантаження. Їх вибір і використання відбувається не автоматично [Мальцев, 1986: 6]. Специфічною особливістю звертань є комунікативна поліфункціональність. Основною функцією звертань із позицій теорії мовленнєвої діяльності є заключна (апелятивна) функція. Функція називання того, кому адресоване мовлення, досить часто сполучується з експресивною оцінкою, вираженням суб'єктивного ставлення автора мовлення і слугує зовнішнім показником прихованих намірів мовця. За допомогою звертань можуть яскраво реалізуватись і прагматично орієнтовані функції встановлення, підтримання та розмикання контакту між співрозмовниками,